

RiMe

Rivista dell'Istituto
di Storia dell'Europa Mediterranea

ISBN 9788897317142

numero 13/1, dicembre 2014

ISSN 2035-794X

Immigració interior i moviment associatiu a Mallorca: dels anys cinquanta a l'actualitat

Elisabeth Ripoll Gil

DOI: 10.7410/1120

Istituto di Storia dell'Europa Mediterranea
Consiglio Nazionale delle Ricerche
<http://rime.to.cnr.it>

Direttore responsabile

Antonella EMINA

Direttore editoriale

Luciano GALLINARI

Segreteria di redazione

Esther MARTÍ SENTAÑES

Comitato di redazione

Grazia BIORCI, Maria Eugenia CADEDDU, Monica CINI, Alessandra CIOPPI, Riccardo CONDRÒ, Gessica DI STEFANO, Yvonne FRACASSETTI, Raoudha GUEMARA, Maria Grazia KRAWCZYK, Maurizio LUPO, Alberto MARTINENGO, Maria Grazia Rosaria MELE, Maria Giuseppina MELONI, Sebastiana NOCCO, Michele M. RABÀ, Riccardo REGIS, Oscar SANGUINETTI, Giovanni SERRELI, Giovanni SINI, Luisa SPAGNOLI, Patrizia SPINATO BRUSCHI, Federica SULAS, Massimo VIGLIONE, Isabella Maria ZOPPI

Comitato scientifico

Luis ADÃO DA FONSECA, Sergio BELARDINELLI, Michele BRONDINO, Lucio CARACCILO, Dino COFRANCESCO, Daniela COLI, Miguel Ángel DE BUNES IBARRA, Antonio DONNO, Giorgio ISRAEL, Ada LONNI, Massimo MIGLIO, Anna Paola MOSSETTO, Michela NACCI, Emilia PERASSI, Adeline RUCQUOI, Flocel SABATÉ i CURULL, Gianni VATTIMO, Cristina VERA DE FLACHS, Sergio ZOPPI

Comitato di lettura

In accordo con i membri del Comitato scientifico, la Direzione di RiMe sottopone a referee, in forma anonima, tutti i contributi ricevuti per la pubblicazione

Responsabile del sito

Claudia FIRINO

RiMe – Rivista dell'Istituto di Storia dell'Europa Mediterranea (<http://rime.to.cnr.it>)

Direzione: via S. Ottavio, 20 -10124 TORINO -I

Tel. +39 011670 3790 -Fax +39 0118124359

Segreteria editoriale: via G.B. Tuveri 128 -09129 CAGLIARI -I

Telefono: +39 0704036 35 / 70 -Fax: +39 070498118

Redazione: rime@isem.cnr.it (invio contributi)

Indice

RiMe 13/1

- Alessandra Cioppi
Le Carte reali di Martino I, re d'Aragona, riguardanti l'Italia. Il perché dell'edizione di una fonte 5-29
- Cecilia Eleonora Melella
La prensa de la inmigración europea en Buenos Aires durante los siglos XIX y XX: funciones y características. / The European immigrant newspapers in the nineteenth and twentieth in Buenos Aires: functions and features 31-54
- Nadia Venturini
Tre musei e un monumento. La memoria del movimento afroamericano per i diritti civili 55-94
- Isabella Maria Zoppi
L'Alguer-alchimia di Franca Masu: una voce, un linguaggio, una musica 95-118

Focus

Un esguard contemporani sobre les Illes Balears

- Sebastià Serra Busquets - Gabriel Mayol Arbona
Les mobilitzacions ciutadanes a les Illes Balears en defensa del territori i la llengua a final del segle XX i XXI 121-155
- Rafel Puigserver Pou
Prensa local a una illa mediterrània: la Premsa Forana de Mallorca 157-171
- Elisabeth Ripoll Gil
Immigració interior i moviment associatiu a Mallorca: dels anys Cinquanta a l'actualitat 173-202

Rassegne e Recensioni

- Giovanni Serreli
XXXIII Jornades d'Estudis Històrics Locals: El milenario de la Taifa: Dénia-islas Baleares (1013-1115) Palma di Maiorca, 28-29 ottobre 2014 205-212

RiMe 13/2

¿Órganos técnicos o instrumentos políticos? Las comisiones de trabajo de las instituciones parlamentarias y representativas.

a cura di

M. Betlem Castellà – Esther Martí

M. Betlem Castellà – Esther Martí	5-8
<i>Introducción</i>	
Olivetta Schena	9-29
<i>Funzione e composizione della commissione degli “examinadors de greuges” nei Parlamenti del Regno di Sardegna (secc. XV-XVI). Prime note</i>	
Anna Maria Oliva	31-51
<i>Le commissioni per il donativo nei Parlamenti del regno di Sardegna tra tardo Medio evo e prima Età moderna</i>	
Esther Martí Sentañes	53-85
<i>Procuradores y consejos asesores de las ciudades reales en las Cortes catalanas y en los parlamentos sardos del siglo XV</i>	
Giovanni Sini	87-115
<i>Aspetti assembleari del Braccio ecclesiastico durante il XIV e il XV secolo nel Principato di Catalogna e nel Regno di Sardegna</i>	
Eduard Martí Fraga	117-156
<i>La composición de las novenas de la Diputación y las conferencias con el Consell de Cent en la segunda mitad del siglo XVII</i>	
Neus Ballbé	157-166
<i>Tra centrale e locale: interferenze ed ingerenze di potere a Napoli durante il vicereame austriaco (1707-1734)</i>	
M. Betlem Castellà i Pujols	167-216
<i>Molt més que un comitè tècnic: el Comitè de raports. El primer antecedent del Comitè de salvació pública sota l’Assemblea nacional constituent (1789-1791)</i>	
Francesco Dendena	217-250
<i>Par l’armée, pour l’armée: Les comités militaires de la monarchie constitutionnelle. Entre exigences politiques et contraintes techniques (1789-1792)</i>	

Immigració interior i moviment associatiu a Mallorca: dels anys cinquanta a l'actualitat

Elisabeth Ripoll Gil

(Universitat de les Illes Balears - becària FPU)

Resum

Les Illes Balears i Mallorca especialment acolliren una nombrosa mà d'obra arribada de la península durant els anys de desenvolupament turístic. La societat illenca visqué un progressiu canvi en les seves estructures bàsiques, alhora que els col·lectius immigrants s'organitzaren en associacions específiques que els havien de permetre mantenir a través d'activitats fonamentalment culturals i recreatives els trets propis de la seva comunitat d'origen. És tracta d'una forma específica de sociabilitat que encara perdura a l'illa.

Paraules clau:

Immigració; identitat; Casa Regional; associació; sociabilitat.

Resumen

Las Islas Baleares y Mallorca especialmente acogieron una numerosa mano de obra llegada de la península durante los años de desarrollo turístico. La sociedad isleña vivió un progresivo cambio en sus estructuras básicas, mientras que los colectivos inmigrantes se organizaron en asociaciones específicas que debían ayudarles a mantener a través de actividades fundamentalmente culturales y recreativas las características propias de su comunidad de origen. Se trata de una forma específica de socialización que aún hoy perdura en la isla.

Palabras clave:

Inmigración; identidad; Casa Regional; asociación; sociabilidad.

1. Introducció. – 2. “La gallina dels ous d’or” i la immigració peninsular. – 3. Immigració i moviment associatiu. – 4. Conclusions. – 5. Bibliografia i fonts. – 6. Curriculum vitae.

1. Introducció

Les dècades de 1960 i 1970 són recordades, entre d'altres aspectes, pels moviments de població que es donaren entre la geografia espanyola i europea, i la pròpia península i zones d'incipient creixement econòmic, com les illes Balears. L'arxipèlag, que fins aleshores havia expulsat població, seguí una

trajectòria inversa a la majoria de regions peninsulars i esdevingué espai de recepció d'una mà d'obra dedicada especialment a l'hoteleria i a la construcció.

El nostre objectiu és conèixer una part de l'associacionisme dels diversos col·lectius immigrants. Es tractava de nous contingents de població majoritàriament castellanoparlants que hagueren de conviure i integrar-se en major o menor mesura en una societat illenca que visqué un intens procés de canvi en àmbits diversos com la cultura, l'economia o l'articulació obrera. En definitiva, fou una etapa de canvis que sacsejà els fonaments de la societat balear. Entre les seves formes d'associacionisme existí una vessant molt específica, canalitzada a través de les cases regionals, i caracteritzada per l'intent de mantenir l'identitat i trets d'origen.

2. *“La gallina dels ous d'or¹” i la immigració peninsular*

Parlar de Mallorca, i de les illes Balears en general, és parlar d'una terra de migracions. Si ens centrem en l'època contemporània, reconeixem una sèrie d'etapes en els moviments de població. A la darrerria del segle XIX i fins els anys trenta del segle passat, Mallorca fou un centre emissor de població cap als països d'Ultramar, i per dirigisme del Ministeri de Foment, especialment les Antilles espanyoles. Després de la Guerra Civil, amb major complexitat burocràtica que en l'anterior etapa, i amb un canvi de destinació cap a països com Veneçuela, trobem una nova onada emigratòria que es solapà amb el desenvolupament turístic².

La dècada de 1950 inaugurà una fase de desplaçaments intrínsecament lligats al que es pot considerar l'inici del desenvolupament del turisme de masses i del sector serveis en general. La disminució en el nombre de població sortint, els retorns i l'increment de desplaçaments interns d'abast intrainular i interinsular redistribuïren la població mallorquina i fixaren les arrels de canvis socials, econòmics i territorials que es consolidaren durant els anys següents. Cal tenir en compte, no obstant, que per a que es donés aquest moviment poblacional, no fou suficient el desenvolupament del turisme, sinó que ens hem de situar en el mercat laboral d'origen de la major part dels peninsulars que travessaren la

¹ Antònia Ripoll recull aquesta expressió, forma col·loquial pròpia de l'època per expressar el potencial que representava el turisme com a via per a l'entrada de divises, i que donada la situació econòmica i també política de l'Estat espanyol, calia conservar amb cura. A. Ripoll, “El turisme als anys 50”, pp. 27-29.

² A. Company - A. Ripoll - S. Serra Busquets, “Mallorca: de l'emigració a la immigració, a Estudis Baleàrics”, pp. 139-161.

Mediterrània, de tipus rural i de condicions econòmiques i socials dificultoses³. Les illes veïnes també expulsaren població cap a Mallorca en una primera etapa.

La dècada dels cinquanta va ser un moment de preparació per al gran creixement turístic de la dècada següent. Es tractava d'un fenomen sobretot mallorquí (Mallorca concentrava al 1957 el 93% del turisme de les illes) que aprofità la recuperació econòmica de l'Europa occidental.

La consolidació del turisme de masses es donà a la dècada de 1960. Una època de transformació accelerada a diversos nivells i que es lliga al desenvolupament d'un model específic d'explotació turística, que si bé en un primer moment representà una font de revitalització econòmica per a l'Estat espanyol, anà associat a un model d'especulació i manca de planificació urbana.

Entre 1960 i 1969 arribaren a les illes Balears, i principalment a Mallorca, més de 50.000 immigrants provinents d'altres províncies espanyoles, destacant Múrcia, Granada, Jaen, Ciudad Real, Albacete i Barcelona. Aquesta arribada massiva de població determinà una nova configuració demogràfica caracteritzada no sols per un creixement en el nombre d'habitants, sinó per l'augment de la taxa de natalitat, un rejoeniment i una redistribució espacial de la població en els municipis litorals, de major activitat turística⁴.

A la següent gràfica es fa evident que els anys 1960-1964 marcaren un punt d'inflexió. Era una primera etapa en la que predominà la immigració temporal, és a dir, aquella que residia a Mallorca durant les temporades altes del turisme o la construcció i llavors retornava al lloc d'origen. A mitjans de la dècada es definí una nova fase, en la que els moviments migratoris es convertiren en definitius, de manera que es consolidaren nuclis de població en àrees properes a les zones turístiques⁵.

Arribada d'immigrants a Mallorca ⁶				
Any d'arribada	Homes	%	Dones	%
1950-54	3.906	2,52	4.444	2,87
1955-59	4.211	2,72	4.554	2,94
1960-64	10.358	6,7	9.811	6,34

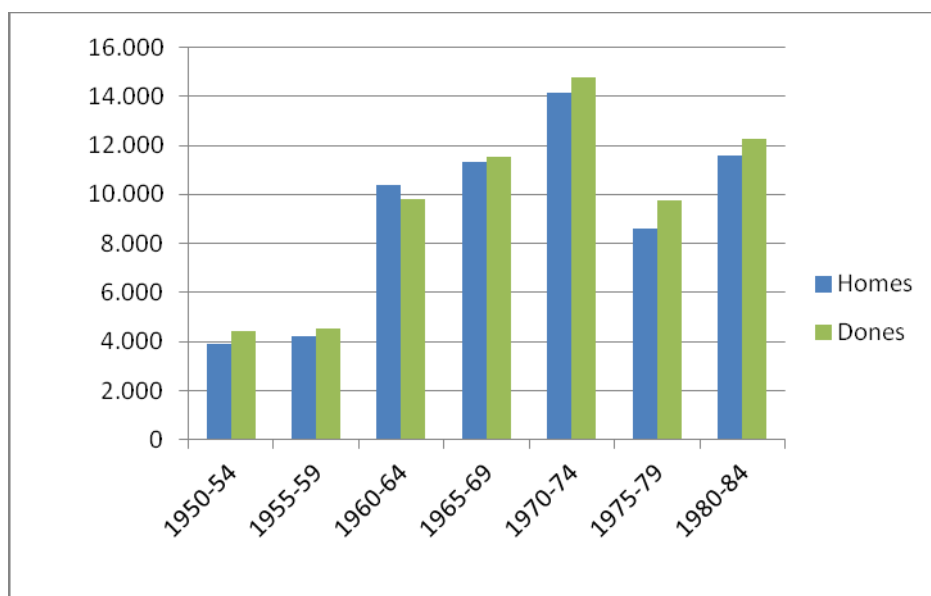
³ J. Pons Bosch – S. Serra Busquets (eds.), *Història de la immigració de l'Estat Espanyol a les Illes Balears*, pp. 34-37.

⁴ J. Benítez, "El turisme als anys 60", pp. 39-41.

⁵ J. Pons Bosch – S. Serra Busquets(eds.), *Història de la immigració de l'Estat Espanyol a les Illes Balears*, p. 37.

⁶ A. Company – A. Ripoll – S. Serra Busquets, *Mallorca: de l'emigració a la immigració*, p. 146.

1965-69	11.311	7,32	11.533	7,46
1970-74	14.149	9,15	14.798	9,57
1975-79	8.604	5,56	9.764	6,31
1980-84	11.606	7,51	12.238	7,91

Tal i com s'observa, la crisi econòmica iniciada al 1973 trasbalsà la creixent pujada en el nombre d'arribades. L'augment en els preus energètics i les mesures vinculades al control dels preus, entre altres, motivaren una crisi internacional que tingué, lògicament, efectes sobre el fenomen turístic i un reflex en l'augment de l'atur. Així, la dècada es tancà amb un descens en l'arribada de població treballadora, però no es va interrompre el procés. Arribats els vuitanta l'economia culminà un procés de terciarització que feu possible una recuperació del sector i la immigració remuntà⁷.

L'estructura de l'ocupació registrà un profund canvi. En el sector serveis treballaren dos terços de la població ocupada, i la resta es repartia entre l'agricultura, la indústria i la construcció. La concentració de l'ocupació en els serveis anà acompanyada d'un procés més intens de concentració de la renda en aquest sector.

El 1986 un 71,3% de la població havia nascut a les illes Balears (484.863 persones) i un 28,7% (195.103 persones) havien nascut fora de les illes.

⁷ J. M. Escartín – C. Manera, "Notes sobre la conjuntura econòmica de la Transició política espanyola, 1973-1985", pp. 131-140.

D'aquests, un total de 170.913 persones havien nascut a una altra comunitat autònoma⁸: 239.212 eren homes i 330.751 eren dones.

A finals dels anys noranta i segons l'Institut Balears d'Estadística, arribaren a les illes Balears, des d'altres comunitats autònomes, un total de 12.572 persones, mentre que només n'emigraren en la direcció contrària 6.727 persones⁹.

3. Immigració i moviment associatiu

La relació entre moviment associatiu i identitat és bàsica. En aquest sentit, cal atorgar certa importància a l'associacionisme dels col·lectius immigrants com a símbol d'una identitat (social, cultural, religiosa, econòmica, política...) pròpia i amb una forma de sociabilització determinada. A més, hem de tenir en compte l'existència d'un associacionisme ja als inicis dels anys cinquanta, que podríem considerar temprà si tenim en compte l'existència d'un règim polític tan específic com fou el franquisme. I aquest associacionisme ha evolucionat durant tota la segona meitat del segle XX i es manté en l'actualitat. Conèixer els grups associatius, els individus que en formen part i les seves activitats és una manera de conèixer la dinàmica social mallorquina.

Cal dir que no pretenen realitzar un estudi concret sobre cada una de les associacions, el seu origen i evolució, ja que sobrepassaríem els objectius d'aquest article. El que volem és conèixer a grans trets quins col·lectius immigrants han constituït una associació, i a través d'aquestes, saber quines són les activitats i objectius principals que hi determinen.

Per aproximar-nos a les associacions constituïdes pels immigrants (recordem, de l'Estat espanyol) en l'època en què centrem l'estudi ens basarem en quatre fonts principals: la primera és el registre del Govern Civil, en segon lloc ens basarem en algunes de les publicacions periòdiques sorgides d'aquestes associacions. També farem ús de la planes web i xarxes socials de les cases regionals així com de la bibliografia publicada.

Pel que fa a les fonts d'arxiu i d'hemeroteca podem assenyalar que aquestes presenten febleses, ja que part de la documentació podria trobar-se extraviada, tal i com ens fa pensar el fet que al registre del Govern Civil només trobem referències a les associacions de Múrcia, Alacant, València, Eivissa, Menorca i Catalunya, essent dubtós que no s'hagi trobat per exemple cap referència a les

⁸ M. Alenyar, "Economia, llengua i immigració a les Balears", pp. 19-36. També podem consultar *Quaderns d'Estadística*, núm III: *Les migracions a les Illes Balears*, p. 59.

⁹ Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT), < <http://ibestat.caib.es/ibestat/inici> > Estadístiques: població - moviments migratoris - 1997. Consulta el 14 de desembre de 2014.

associacions d'andalusos, la comunitat amb major pes en el conjunt de la immigració. A més, la documentació trobada resulta molt somera, mancant expedients d'activitats i fins i tot estatuts i juntes directives aprovades.

La constitució d'associacions (de qualsevol tipus) estava regulada durant els anys de la dictadura pel Govern Civil de les Balears, que treballava en coordinació amb la policia. En aquest sentit, la Direcció General de Seguretat (Comissaria del Cos General de Policia) emetia informes sobre les persones proposades per ésser membres de les juntes directives de les associacions. S'hi assenyalava l'origen, l'edat, el domicili, els ascendents i la professió dels interessats. També indicaven el posicionament de totes les persones proposades per a constituir les juntes directives vers el règim polític.

NOTA INFORMATIVA en relación con la conducta moral, antecedentes político-sociales y grado de adhesión al Régimen nacional de los propuestos por la entidad "Casa de Alicante" para constituir su Junta Directiva (...): Todos los citados son personas de buena conducta, careciendo de antecedentes desfavorables en esta Comisaria, y están conceptuados afectos al Régimen¹⁰.

Los vecinos de esta ciudad, propuestos para la Directiva de la "Casa Regional Valenciana" (...) resultan ser personas de buena conducta y moralidad, carecen de antecedentes desfavorables en esta Comisaria, estando considerados adictos al régimen. En cuanto a (nom de la persona, que opten per no publicar), fue Teniente del Ejército Rojo en Valencia, siendo detenido a la liberación y condenado a muerte, conmutada dicha pena e indultado en 1945 vino a vivir a esta ciudad, observando buena conducta y moralidad, trabajando en calzados Salom S.A, en donde está bien conceptuado¹¹.

Legislativament, les associacions es regien per la Llei d'Associacions de 1887, el Decret de 25 de gener de 1941¹², regulador de l'exercici del dret d'associació, la Llei de procediment administratiu de 1958 i per la Llei d'Associacions de 1964.

Aquest ferri control polític sobre les juntes directives també s'aplicava a la naturalesa de les associacions. Segons els estatuts que hem pogut trobar,

¹⁰ Informe de la Dirección General de Seguridad - Comisaría del Cuerpo General de Policía al Gobierno Civil de Baleares, 23 de septiembre de 1952, Palma de Mallorca. Arxiu del Regne de Mallorca (ARM) - Govern Civil (GC) 1646/3103.

¹¹ Informe de la Dirección General de Seguridad - Comisaría del Cuerpo General de Policía al Gobierno Civil de Baleares, 5 de febrero de 1959, Palma de Mallorca. ARM - GC 1649/3251.

¹² La norma de 1941 especificava l'obligació de totes les associacions de tenir l'aprovació ministerial, a excepció de les associacions dependents de l'Església Catòlica o les de FET y de les JONS. La llei de 1964 prohibia totes les entitats que presentessin finalitats "contràries als principis fonamentals del Moviment i demás Lleis Fonamentals".

aquestes associacions presentaven caràcter recreatiu, esportiu i cultural, negant explícitament cap tipus d'interès polític en la seva constitució.

Esta Sociedad tendrá por objeto facilitar a sus socios un medio grato de expansión, donde puedan encontrar el descanso reparador al trabajo activo de sus respectivas profesiones, disfrutando de unas horas agradables en un ambiente de tranquilidad que sirva de renovación de energías, para emprender al día siguiente con alegría y entusiasmo, su trabajo honesto y remunerador. A este efecto se crearan diversas secciones de carácter puramente deportivo-cultural. Esta Agrupación, como queda dicho, tiene un carácter puramente deportivo-cultural, quedando por tanto prohibida la presentación de proposiciones, entablar discusiones y controversias que se aparten de la órbita señalada¹³.

Estatutos de la Agrupación "Casa de Alicante" en Palma de Mallorca. Capítulo 1º, Artículo 2: Esta agrupación apolítica y de carácter cultural, recreativo y familiar, tiene por objeto unir a todos los alicantinos y simpatizantes con aquella "terreta" para resaltar y enaltecer la unión entre todos sus componentes, mediante juegos lícitos y recreativos, en la lectura de libros y revistas morales y científicas, organización de festivales y excursiones familiares etc. Artículo 3: El primordial fin de esta agrupación, además de los anteriormente expuestos de carácter general, será la constitución anual de una "foguera" para asistir con ella y los demás elementos propios de estas fiestas de las "Fogueres de San Juan" (banda de músicos, bellezas y damas de honor, barraca etc) a Alicante del 22 al 24 de Junio de cada año¹⁴.

La junta directiva solien composar-la un president, un sots president, un secretari, un sotssecretari, un tesorer, diversos vocals i altres figures com la de comptador o bibliotecari¹⁵

Càrrec	Funcions /Atribucions	Junta Directiva de la Casa d'Alacant aprovada pel Govern Civil a l'octubre de 1953	Junta Directiva de la Casa Regional Murciana aprovada per

¹³ Estatuts de la "Casa regional Murciana" de Palma, aprovats pel Govern Civil de Balears el dia 2 d'abril de 1962. ARM - GC 1652/3352.

¹⁴ Estatuts de la Casa d'Alacant de Palma de Mallorca entregats al Govern Civil de Balears el dia 26 de febrer de 1951. ARM - GC 1646/3103. No podem confirmar que aquests estatuts fossin aprovats pel governador civil, per manca de documentació. L'any 1953 sí és possible documentar la junta directiva aprovada.

¹⁵ La figura de bibliotecari es definia, per exemple, a la proposta d'estatus de la Casa de Alicante de Palma a l'any 1951. ARM - GC 1646/3103.

			Junta Extraordinària l'abril de 1962 ¹⁶
President	<ul style="list-style-type: none"> - Presidir les reunions ordinàries i extraordinàries. - Dirigir les discussions i mantenir l'ordre. En cas de mal comportament, suspendre la reunió i fixar una nova data. - Doble vot en cas d'empat. - Fer complir els acords de les Juntes. 	Vicente Llobregat Ramos	Francisco Muñoz Delgado Doggio
Sots president	<ul style="list-style-type: none"> - Substituir el president en cas d'absència o malaltia. -Ajudar el president en cas de necessitat. 	Juan Sanguino Porcel	Joaquin Cobarro Amorós
Secretari	<ul style="list-style-type: none"> - Registre dels socis. - Realitzar actes de les reunions. -Convocar les reunions. - Inventari de les propietats de l'associació. - Correspondència amb entitats oficial i provades. 	Jose Nicolás Sánchez García	Laureano Ruiz Martínez
Sotssecretari	<ul style="list-style-type: none"> - Substituir el secretari en cas d'absència o malaltia. - Ajudar el secretari en cas de necessitat. 	Alfredo Bernabeu Llopis	Miguel Soler Franco
Tresorer	<ul style="list-style-type: none"> - Encarregar-se de controlar i actualitzar els llibres de comptabilitat. - Recaptar les quotes dels socis. - Presentar balanços a la junta directiva. - Custodiar els fons i ingressar-los al compte corrent de l'agrupació. 	Rafael Serra Flexas	Salvador Guardiola Ripoll
Vocals	<ul style="list-style-type: none"> - Ajudar la resta de membres de la Junta Directiva o substituir-lo en cas d'absència, malaltia o dimissió. 	Carlos Casacales Soto Jose Ramirez Martínez Manuel Talla Puig Luis Barceló Terrassa Antonio Salva Castell	Jesús López Acosta Rafael Morales Martínez Pedro Quiñonero Tomas

¹⁶ ARM - GC 1652/3352.

Pel que fa als membres de les associacions, els estatuts també definien l'entrada i condicions de permanència. Es podrien distingir, segons els casos, entre socis fundadors, numeraris, honoraris i protectors, i tots disposaven de llibertat per participar en les activitats de l'associació, a la que hi havien d'aportar necessàriament les quotes de manteniment per tal de no causar la baixa forçada. També arribaven a fixar-se condicions de comportament:

Capítulo 5, Altas y bajas de los socios. Artículo 14: Podrá ser decretada la baja de alguno de los socios cuando concurren algunas de las causas siguientes: (...) b) Cuando su temperamento díscolo o carácter pendenciero perturbe el orden y la armonía que ha de reinar entre los componentes¹⁷.

En les associacions d'immigrants hi podien participar totes aquelles persones originàries de la comunitat autònoma en qüestió així com familiars i simpatitzants de la regió, en concordança amb l'objectiu de definir vincles entre les comunitats i crear un espai de trobada social.

Entre les activitats que s'hi podien celebrar, com ja hem mencionat, hi torbaríem activitats esportives, recreatives i culturals. Així ho serien doncs les fogueres de Sant Joan a Alacant celebrades pels immigrants residents a l'illa, que un cop en l'any viatjaven de Mallorca a la seva província d'origen per tal de celebrar la festa. Mostrem a continuació una sèrie d'imatges del Fogueró de la Casa d'Alacant de Palma de Mallorca, que solia situar-se a la Plaça de la Porta del Mar¹⁸:

¹⁷ Estatus de la Casa de Alicante de Palma de Mallorca entregats al Govern Civil de Balears el dia 226 de febrer de 1951. ARM - GC 1646/3103.

¹⁸ Aquestes imatges es troben al blog <<http://lafogueradetarca.blogspot.com.es>> i s'han pogut consultar el dia 4 de gener de 2014. L'autor del blog és Armando Parodi Arróniz, qui ens indica que les fotografies pertanyen a l'Arxiu Municipal d'Alacant. Volem agrair la seva bona disposició i interès, així com les imatges facilitades i que aquí reproduïm.

Figura 1. Esborrany de la Foguera de Sant Joan de 1952

Figura 2. Esborrany de la Foguera de Sant Joan de 1952

Figura 3. Original de la Foguera de Sant Joan de 1952

Figura 4. Esborrany de la Foguera de Sant Joan de 1953

Figura 5. Esborrany de la Foguera de Sant Joan de 1954

També d'inicis dels anys cinquanta són la Casa d'Eivissa i la Casa de Menorca, fet que ens indica que ja abans de l'etapa de creixement turístic hi hagué un moviment poblacional cap a l'illa major. Això ens demostraria que tant a les Pitiüses com a Menorca les condicions de vida eren dures, hi mancava treball a l'agricultura i la indústria, mentre que a Mallorca hi hagué possibilitat

de trobar feina tot i que fos en el camp o en les ocupacions que en el sector serveis començaven a desenvolupar-se i consolidar-se.

Els anys en què sorgeixen aquestes primers associacions i els anys previs, d'arribada de la població, són anys de fam. Després de la guerra es va imposar un règim de racionament de queviures i autarquia. La manca de matèries primeres dificultava el manteniment o creació industrial. Entre les conseqüències hi trobaven l'economia submergida, l'estraperlo i també els moviments migratoris.

A més, l'Administració estatal no invertí gaire en crear empreses públiques a Balears. L'única acció a destacar va ser la construcció d'algunes obres d'infraestructures com el nou port de Palma. També es produïren algunes reformes urbanes¹⁹.

El permís per crear la Casa d'Eivissa el signaren José Rosselló Serra i Alberto Costa Fajarnés el juliol de 1953. Hi definien uns objectius culturals i recreatius i pretenien agrupar eivissencs i formenterers. El Govern Civil i el Ministeri de la Governació aprovaren la formació de la Casa d'Eivissa l'agost del mateix any i el mes de setembre els socis fundadors, en Junta General, constituïren la societat.

Capítulo 1 - Organización, Artículo 2: Esta asociación es apolítica y de carácter cultural, recreativo, patriótico y familiar, y tiene por objeto unir a todos los ibicencos, formenterenses y simpatizantes con nuestra "roqueta", para resaltar y enaltecer la unión entre todos sus componentes, mediante juegos lícitos y recreativos, en la lectura de libros y revistas morales y científicos, organización de festivales, excursiones familiares, folklore, etc²⁰.

En el cas de la Casa d'Eivissa ens ha quedat constància dels membres de diverses juntes directives. Podem destacar la continuïtat de les mateixes persones en el càrrec, amb alguns canvis de funcions, durant tota una dècada.

¹⁹ M. Á. Casasnovas, *Historia de les Illes Balears*, pp. 720-722.

²⁰ Estatuts de la Casa d'Eivissa. ARM - GC 1647/3157.

	1953	1955	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1964
President	José Rosselló Serra	José Rosselló Serra	José Rosselló Serra	José Rosselló Serra	José Rosselló Serra	Alberto Costa Fajarnés	Alberto Costa Fajarnés	Alberto Costa Fajarnés	Alberto Costa Fajarnés
Sots-president	Alberto Costa Fajarnés	Alberto Costa Fajarnés	Alberto Costa Fajarnés	Vicente Escandell Enseñat	Vicente Escandell Enseñat	Vicente Escandell Enseñat	Vicente Escandell Enseñat	Vicente Escandell Enseñat	Vicente Escandell Enseñat
Secretari	Joan Escandell Roig	Joan Roig Ramon	Joan Roig Ramon	Joan Roig Ramon	Juan Escanell Roig	Juan Escandell Roig	Francisco Ferrer Ferrer	Jaime Ribas Marí	Jaime Rimas Marí
Sots secretari	José Roselló Montserrat	José Roselló Montserrat	Juan Prats Guevara	Juan Prats Guevara	Juan Guasch Clapés	Artuo Mercè Roig	Arturo Mercè Roig	Arturo Mercè Roig	Arturo Mercè Roig
Tresorer	Joan Guasch Clapes	Joan Guasch Clapes	Joan Guasch Clapes	Juan Guasch Clapés	Juan Roig Ramon	Juan Roig Ramon	Juan Roig Ramon	Juan Roig Ramon	Juan Roig Ramon
Sots tresorer	Antonio Juan Ramos	Antonio Juan Ramos	Antonio Juan Ramos	Antonio Juan Ramos	Antonio Juan Ramos	Antonio Torres ferrer	Antonio Torres Ferrer	Antonio Torres Ferrer	Antonio Torres Ferrer
Bibliotecari	Juan Castelló Guasch	Juan Castelló Guasch	Juan Castelló Guasch	Juan Castelló Guasch	Juan Castelló Guasch	Juan Castelló Guasch	Juan Castelló Guasch	Juan Castelló Guasch	Juan Castelló Guasch
Vocals	José Escandell Serra, José Ribas Torres, Sotero Prats Guevara, Miguel Marí Torres i Vicente Escandell Enseñat	José Escandell Serra, José Ribas Torres, Sotero Prats Guevara, Joan Roig Ramon i Vicente Escandell Enseñat	Vicente Escandell Enseñat, Sotero Prats Guevara, Antonio Torres Ferrer, Antonio Colomar, Jose Ribas Torres	Antonio Colomar Colomar, Sotero Prats Guevara, Antonio Torrer Ferrer, Arturo Roig, Juan Prats Guasch	Antonio Colomar Colomar, Antonio Torres ferrer, Arturo Mercè Roig, Juan Prats Guasch, Juan Prats Guevara	Antonio Colomar Colomar, Juan Prats Guasch, Jaime Ribas Marí, José Ribas Torres, Jose Juan torres	Antonio Colomar Colomar, Juan Prats Guasch, Jaime Ribas Martí, José Ribas Torres, Jose Juan Torres	Antonio Colomar Colomar, Juan Prats Guasch, José Juan Torres, Vicente Gallard Marí	Antonio Colomar Colomar, Juan Prats Guasch, Jose Juan Torres, Juan Pujadas Martín, Antonio Colomar Ferrer

Pel que fa a l'estat dels comptes, observem un progressiu augment dels ingressos i de les despeses, fet que es podria atribuir a un increment en el nombre de socis i a un major nombre d'activitats realitzades :

Total ingressos i despeses de la Casa d'Eivissa	Ingressos (en pessetes)	Despeses (en pessetes)
31 de desembre de 1954	14.391	7.928
31 de desembre de 1955	22.406	19.719
31 de desembre de 1956	19.723	17.356
31 de desembre de 1957	17.565	10.644
31 de desembre de 1958	26.797	22.478
31 de desembre de 1959	32.312	20.896
31 de desembre de 1960	49.786	42.432
31 de desembre de 1961	45.837	41.160
31 de desembre de 1962	44.010	35.340
31 de desembre de 1963	65.665	48.393
31 de desembre de 1964	56.536	54.092

La Casa de Menorca, igual que l'eivissenca, naixia l'estiu de 1953 i era aprovada pels organismes oficials el mes de setembre. En aquest cas l'impulsor fou Federico Delgado Olives, natural de Maó.

Casa de Menorca, Reglamento, Título I, Artículo 1º: En la ciudad de Palma de Mallorca y con domicilio provisional en el local que ocupa "La Asistencia Palmesana" (Plaza de la Paja 2), se constituye una sociedad de carácter recreativo y cultural que se denominará Casa de Menorca. Artículo 2: Serán fines de la Casa de Menorca: a) agrupar en su seno a los menorquines residentes en Mallorca, familiares de los mismos y a cuantas personas sientan simpatía por la isla de Menorca, fomentando entre ellos el espíritu de confraternidad y concordia (...) c) dar a conocer, ponderar, propagar y enaltecer las bellezas de Menorca, su esencia, su historia, sus virtudes espirituales y su folklore. d) Procurar por todos los medios que los hijos de Menorca que, por azares de la vida se encuentran alejados de su tierra que le vio nacer, encuentren en la casa de Menorca el calor y el amor necesarios como si se encontrasen en su propio terruño (...).

També podem fer un seguiment de les primeres Juntes Directives, observant una continuïtat entre els responsables i els càrrecs ocupats:

	1953	1956	1957	1958
President	Federico Delgado Olives	Ramon Sintes Gelabert	Ramon Sintes Gelabert	Ramon Sintes Gelabert
Sotspresident	Teodoro Victori Juan i Blas Llopis Faner	Teodoro Victori Juan i Jaime Petrus Quintana	Teodoro Victori Juan	Teodoro Victori Juan
Secretari	Manuel Vázquez Mercadal	Juan Salord Barceló	Jose Luís Pons Orfila	Jose Luís Pons Orfila
Sots-secretari	José Luis Pons Orfila	Jose Luís Pons Orfila	Francisco Fàbregues Prats	Francisco Fàbregues Prats
Tresorer	Sebastián Fàbregues Escudero	Sebastián Fàbregues Escudero	Sebastián Fàbregues Escudero	Sebastián Fàbregues Escudero
Comptador	Francisco Pico Manent	Francisco Picó Manent	Joan Pons Cardona	Joan Pons Cardona
Vocals	Luis Alemany Vich, José Casals Thomas, José Catchot Cardona, Bartolomé Fiol, Juan Raimundo Coll Cardona, Pedro Gernés Olives, Juan Rotger Florit	Blas Llopis Faner, Jose Catchot Cardona, Juan Rotger Florit, Antonio Fuster Fuster, Juan Gorrias Piris, Mateo Femenias Pons, Miguel Obrador Janer, Jose Riudavets Caules, Juan Pons Cardona, Pedro Gornés Olives, Francisco Fàbregues Prats	Juan Rotger florit, Juan Gorrias Piris, Blas Llopis Faner, Mateo Femenias Pons, Juan Salord Barceló, Antonio Fuster Fuster, Miguel Obrador Janer, José Riudavets Caules, Antonio Guasp Garcia, Miguel Triay Vidal Eliseo Sintes Andreu, José Mascaró Pasarius	José Catchot Cardona, Juan Rotger Florit, Juan Gorrias Piris, Blas Llopis Faner, Juan Salord Barceló, Miguel Obrador Janer, Antonio Guasp García, Miguel Triay Vidal, Eliseo Sintes Andreu, José Mascaró Pasarius, Matias Quevedo Bagur, Bartolomé Pons Sintes, Amado Valeriano Thomás

En voldríem destacar el nom de Josep Mascaró Passarius (Alaior 1923 - Palma 1996), cartògraf, historiador i publicista, dugué a terme una important tasca investigadora tant a Menorca com a Mallorca. Ha estat autor de diverses obres de referència com *Mapa General de Menorca* i *Mapa General de Mallorca*. Entre 1973 i 1974 va coordinar i editar *Història de Mallorca*, obra que comptà amb la col·laboració de nombrosos especialistes. La seva trajectòria fou reconeguda amb diversos premis com el Premi Jaume I, el Premi Josep Maria Quadrado, el Premi Ciutat de Palma, el guardó Joan Ramis, el Premi Josep Iglésies i el Josep Puig i Cadafalch, per les seves investigacions en la temàtica de la prehistòria i la seva divulgació²¹.

Pel que fa a l'estat dels comptes de la Casa de Menorca, ens permet conèixer algunes de les activitats que realitzaven. Per exemple, sabem que durant el 1955 publicaren un butlletí titular *Tramontana*, que realitzaren una excursió a Sóller i un homenatge a C. Laforet. A més s'encarregaven de les despeses de lloguer i llum. El 1956 fixaren la seva seu social al Carrer Arturo Rizzi, número 57²².

La Casa Regional Valenciana la trobem també al registre del Govern Civil. Fou fundada l'any 1956, quan el col·lectiu d'immigrants es reunia amb motiu de la Verge dels Desamparats, patrona de València. A Palma es reunien a l'església del Socors i anualment es trobaven en algun bar o restaurant per celebrar la festivitat. A finals del noranta van disposar de local propi, iniciaren una campanya per captar socis i organitzaren les primeres activitats com a associació consolidada, arribant a celebrar la "plantà" i "cremà" d'una falla, a més de les activitats típiques com sopars, ballades i excursions. Continuen celebrant la festa de la Verge dels Desamparats amb una missa, una desfilada, un concert i un dinar²³.

Els catalans residents a Mallorca, encapçalats per Miquel Ginard Terrassa i Jaime Estapé Marqués, fundaren el 1951 el Club Barcelona, una associació amb antecedents a l'època de la Segona República i que reapareixia amb caire cultural i esportiu:

Reglamento del Club Barcelona , Capítulo I - Objeto de la sociedad: Artículo 1º:
El objeto de la sociedad "Club Barcelona" que tiene su domicilio en esta ciudad, Calle Aragón número 67, es el de fomentar y propagar el amor al deporte en general, en sus distintas formas, buscando constantemente el mejor encauzamiento de la juventud para su desarrollo físico, al propio tiempo que se

²¹ "Josep Mascaró Passarius", *Gran Enciclopèdia de Mallorca*, Volum 10, p. 310.

²² ARM - GC 1647/3158.

²³ Ens basem en la plana web <<http://crcvm.blogspot.com.es/>>, (6 de gener de 2014) i en J. Pons Bosch – M. J. Sánchez de León Cotoner, "La immigració valenciana a Mallorca", p. 121.

procurará cuidar con todo celo la parte cultural, mediante conferencias, conciertos musicales, competiciones literarias, etc., para mantener en todo momento aquel equilibrio entre lo útil y lo práctico, conservando y fomentando la salud del cuerpo y del espíritu, tan necesarios hoy en día para preparar a la juventud a los continuos embates de la vida.

Junta Directiva del Club Barcelona – 1952	
President	Miguel Ginard Terrassa
Sots president	Jaime Estapé Marqués
Secretari	Pedro Gispert Morlans
Sotssecretari	Jose Torres Cañameras
Tresorer	Argimiro Collado Cudriello
Comptador	Matias Sampedro Aragón
Bibliotecari	Salvador Esteve Bauzá
Vocals	José Fabregat Giordadino, José Gispert Aguiló, Antonino Camps Camps, Juan Burgaya Castells, Carlos Folch Forment, Enrique Pujulà Teulera, José Lledó Ivars, José Planas Montanyá, Luciano Dot Baucells

Els informes sobre els antecedents sociopolítics dels membres de les diverses juntes directives ens serveixen per determinar que la major part dels directius eren de Catalunya, però també era possible trobar algun mallorquí, com Antoni Alorda Tous (junta directiva de 1954), algun asturià com Argimiro Collado Cudriello i fins i tot un home nascut a Bons Aires (Jose Gispert Aguiló), fet que ens situaria en la roda de moviments migratoris de l'Estat espanyol cap a Ultramar, les segones generacions i el retorn.

A finals de 1954, en assemblea general extraordinària, modifiquen els continguts dels estatus amb l'objectiu de limitar el caràcter esportiu de l'associació i conferir major pes al aspectes culturals. També durant els primers anys canviaren la seu social a diversos indrets, com el Carrer Concepció o l'Avinguda Compte de Sallent, a Palma.

Tal i com demostren els estats dels comptes, des dels inicis fou una associació activa, amb una secció de futbol, de basquet, de ping-pong, una sala de teatre i una biblioteca. Podem considerar que l'agrupació catalana fou una de les més actives culturalment si ho comparem amb la resta del conjunt estudiat. Entre les activitats celebrades destacaven les Festes de la Verge de Montserrat i Sant Jordi, que servien per agermanar el casal amb els mallorquins amb un romiatge

a Lluç. Comptaren amb una secció de futbol, excursionisme, bàsquet, atletisme, ballet, etc. Però la secció més destacada fou la de teatre, que comptà amb un grup d'aficionats actiu que arribà a organitzar el concurs "Mingo Revulgo". Una altra de les seccions més actives fou la de cultura, ja que hi tingueren lloc conferències de personalitats com Francesc de Borja Moll.

El 1955 canviaren el nom pel de Casa Regional Catalana, especificant com ja hem vist a altres estatus que no guardaven cap intencionalitat política.

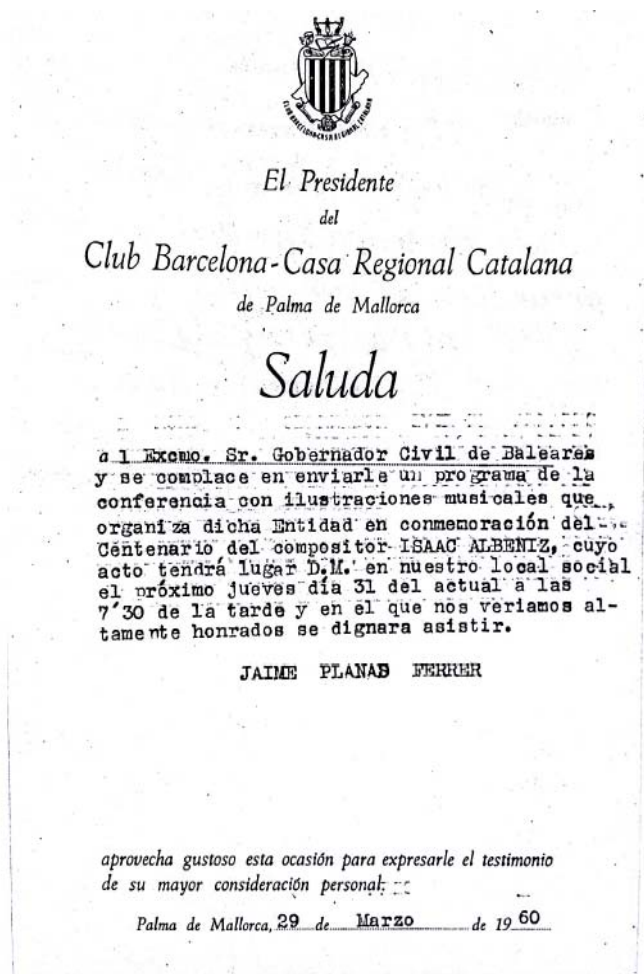
Estatutos, Capítulo 1, artículo 1: Esta entidad se denomina Club Barcelona - casa regional Catalana, cuyo objeto es el de agrupar a todos los catalanes residentes en la isla, acogiendo también a los no catalanes que simpaticen con los fines que persigue la entidad, la cual se registrá por los presentes estatutos. Artículo 2: Cumplirá las finalidad de carácter cultural y educativo por medio de conferencias científicas y artísticas, recitales poéticos y literarios, conciertos de música y canto, folklore y declamación, teniendo todo ello carácter gratuito.

Durant els anys seixanta fou president Jaume Planas Ferrer (imatge de la invitació al Governador Civil amb motiu de la conferència del centenari del naixement d'Isaac Albeniz), qui impulsà el caràcter cultural i benèfic. S'incrementaren les representacions teatrals, cicles de cinema i aules de poesia, teatre i novel·la²⁴. La Casa Regional Catalana comptà també amb una publicació, *La Balanguera*.

El 1974 van canviar el nom pel de Casa Catalana. El 1985 fou elegit president Josep Planas Montanyà²⁵ (Cardona, Catalunya - 1924), reconegut fotògraf i resident a Palma des de 1945. Col·laborà amb Televisió Espanyola entre 1960 i 1973 i entre els seus amics hi figuraren Joan Miró. Autor d'exposicions individuals a París, Figueres, Barcelona o Lluçmajor, entre d'altres indrets. També féu incursions al cinema i col·laborà a revistes com *Serra d'Or*. Fill predilecte i Medalla d'Or de Cardona, ha estat sens dubte un personatge de referència entre la societat mallorquina.

²⁴ ARM - GC 1646/3121.

²⁵ "Josep Planas Montanyà", a *Gran Enciclopèdia de Mallorca*, Volum 13, p. 173.

Arribada la democràcia la Casa Catalana atorgava els premis Ars Magna en reconeixement a la trajectòria d'un professional català a Mallorca i d'un mallorquí a Catalunya²⁶. La Casa Catalana tancà les seves portes el 2011²⁷.

²⁶ J. Pons Bosch, "La immigració catalana a Mallorca", pp. 134-136; i "Casa Regional Catalana" a *Gran Enciclopèdia de Mallorca*, Volum 3, p. 196.

²⁷ "La Casa Catalana ha de rodar clau", de Jacint Planas i Santmartí a *Diario de Mallorca*, 30 d'octubre de 2011. <<http://www.diariodemallorca.es/opinion/2011/10/30/casa-catalana-rodar-clau/716109.html>> Consultat dia 6 de gener de 2014. Jacint Planas Sanmartí fou sots president i president de la Comissió de Cultura de la Casa Catalana de Mallorca. Planas nasqué a Barcelona el 1935 i després de la Guerra Civil la seva família fixà la residència a Mallorca. Periodista de formació i professió, ha col·laborat extensament amb el diari *Última Hora*, *Diario de Mallorca*, *Ràdio Mallorca*, *Radio Popular* i *Antena 3*. Durant la transició fou cap del gabinet d'informació d'Unió de Centre Democràtic i assessor del secretari d'estat per a la informació. Ha guanyat diversos premis de periodisme. Més informació a *Gran Enciclopèdia de Mallorca*, Volum 13, p. 174.

Cronològicament podríem parlar ara del Centre Aragonès de Palma de Mallorca, creat el 1979 quan un grup d'aragonesos residents a l'illa volgueren unir-se per tal de mantenir els costums i l'estima cap a la seva terra d'origen. Es van inscriure al registre de les Comunitats Aragoneses de l'Exterior el 10 de juliol de 1979 i entre les activitats destacarien les culturals (sobretot conferències) i esportives. El folklore seria un altre dels puntals bàsics. En aquest cas el grup folklòric del centre actua en les festivitats més importants, com el Pilar²⁸.

Les publicacions periòdiques són una altra font d'estudi de l'associacionisme. En aquest cas els resultats ens permeten avançar cronològicament fins a la dècada dels vuitanta i noranta, de manera que observem una continuïtat en l'associacionisme dels immigrants peninsulars residents a Mallorca en l'etapa que aniria del franquisme a la transició i la consolidació democràtica.

Parlem ara del Centre Asturià de Mallorca, que va néixer el 1988 a la Casa Blanca (Palma). Es mantenen els objectius de socialització, culturals i recreatius. Aquest cas ens permet parlar d'un fenomen més recent, que és de la duplicació d'entitats. El 1993 una part dels socis es varen escindir i constituïren a Inca la Casa Regional Asturiana, amb activitats similars, com classes de ball, de xeremia i gastronomia asturiana²⁹.

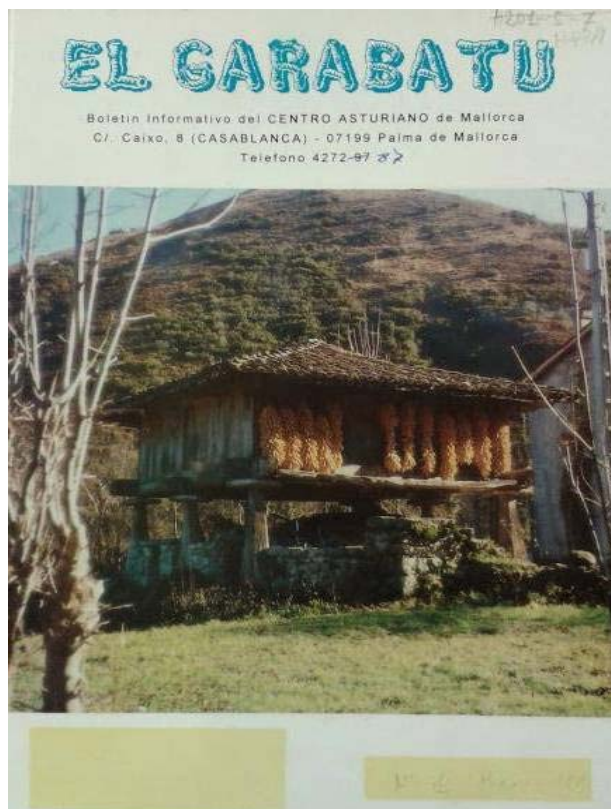
El primer centre asturià impulsà una publicació titulada *El Garabatu. Boletín informativo del Centro Asturiano de Mallorca*. El primer número aparegué el mes de març de 1994 en format DIN A4, s'escrivia en castellà i bable i no tenia periodicitat fixa. A les seves pàgines hi havia informació sobre activitats relacionades amb Astúries, com exposicions d'art, festes populars, concursos fotogràfics, col·loquis, excursions, etc. També hi trobem gastronomia, relats de viatges, reportatges sobre pobles asturians i fins i tot informació d'assessoria fiscal. En el número 4 (febrer de 1995) hi especifiquen l'equip de direcció, compost per Manuel Alfonso Rodríguez (cap d'edició), José M. Menéndez Cueto (director, cap de redacció i maquetació), Manuel Alfonso Rodríguez, Manuel Acebal Fernández i Miguel Martínez Martínez (publicitat) i Ángel Acebal Muñiz i Manuel Acebal Fernández (impressió gràfica)³⁰.

²⁸ Informació extreta de

<http://www.memoriadelasmigracionesdearagon.com/casas_1.php?casas_id=41> (17 de desembre de 2014).

²⁹ M. Santana Morro, "La immigració d'Asturians a les Illes Balears", p. 151.

³⁰ Podem trobar la publicació (col·lecció no completa) a l'Hermeroteca de la Biblioteca Bartomeu March.

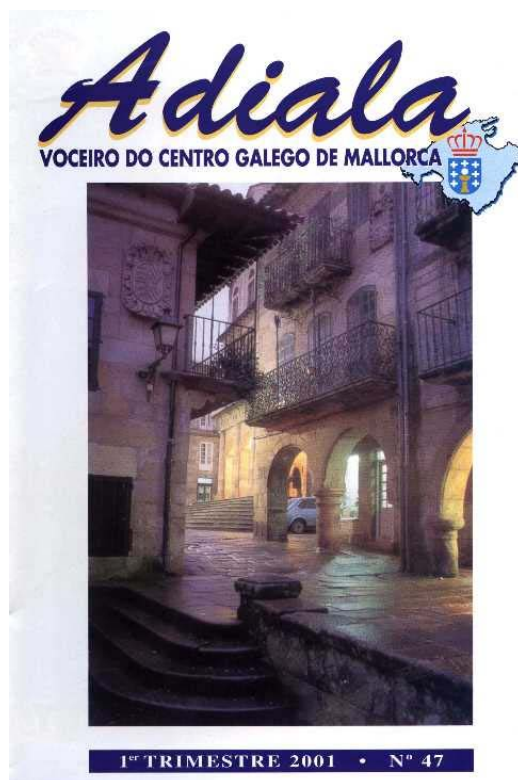
El Centro Gallego de Mallorca es fundava el 1986 amb la finalitat de:

Crear una prolongación de Galicia en Mallorca hermanando a los gallegos de esta zona (...), prestar en la medida de los posible, asistencia moral y material a los gallegos necesitados, sean o no socios (...), desarrollar conferencias, especialmente aquellas que se refieran a los valores gallegos o tengan relación con ellos (...).

A més d'aquests objectiu també hi havia en la seva fundació una finalitat cultural i recreativa, com demostraria l'existència d'un bar-restaurant especialitzat en gastronomia gallega. Des del punt de vista cultural destacaria la biblioteca i el teatre del centre, així com la *Setmana Cultural Das Letras Galegas* (amb exposicions de pintura i literatura, conferència, concursos de redacció juvenil...), la Trobada de *Chirimieriros y gaiteiros* amb la participació del grup *Anaquiños* o la festa de l'Apòstol Santiago i Dia de Galicia (25 de juliol)³¹. Destacarem també la publicació des de 1989 d'*Adiala Voceiro do Centro Galego de*

³¹ Informació extreta de <<http://cgmallorca.galiciaaberta.com>> dia 6 de gener de 2014.

Mallorca, fundada per Luis Fernández Pombo i redactada en castellà i gallec. La publicació compta amb una història certament consolidada, i els seus números inclouen informació sobre les activitats del centre i també hi ha notícies de Galícia.

La Casa de Castella – La Manxa a Mallorca és ja un exemple d'associacionisme en la dècada dels anys noranta. Amb l'objectiu d'aglutinar-se com a col·lectiu per tal de mantenir els costums de la regió de procedència i donar-se a conèixer a Mallorca, el 1999 es fundà aquesta casa regional. Molts dels socis eren d'Hellín, on la població es dedicava a la indústria de l'espart. En la majoria de casos funcionaren les xarxes migratòries, és a dir, familiars o coneguts ja residents a l'illa atragueren els nous immigrants a l'illa³².

La Casa Regional de Castella i Lleó aprovà els primers estatuts el 21 de desembre de 1989 i fou registrada en el Govern Balear el 5 de gener de 1990. El domicili social actual es troba a Son Fuster (Palma) i compta amb 125 socis més les corresponents famílies, de manera que s'hi aglutinen unes 500 persones. Té com a objectiu promoure la integració dels immigrants així com conservar la seva identitat, divulgant la cultura, tradicions i valors de la comunitat a les

³² M. A. Manresa – M. Mas, "El corrent immigratori de Castella - La Manxa", p. 62.

Balears. Sense ànim de lucre, tracta de promoure la cultura, tradicions i història de Castella i Lleó a Mallorca³³. Entre les activitats que es realitzen, des de la Junta Directiva ens assenyalen que el nombre de tallers s'ha vist limitat, a causa de la despesa i la manca de subvencions de caire governamental. Actualment es manté un taller de jotes i un de brodats. Això no obstant es continuen reunint per commemorar els patrons de les diverses províncies de la comunitat autònoma i disposen d'un grup teatral anomenat *Calema* i un grup folklòric anomenat *Gentes del Duero* molt actius. També tenen un equip de futbol 7 i totes les setmanes es reuneixen per dinar o sopar i jugar al mus, parxís, dominó i *guiñote*. Els dinars i sopars també tenen lloc al centre, on hi ha un restaurant amb gastronomia típica. Entre les activitats culturals destaquen també les conferències, que celebren mensualment gràcies al fet que entre els seus socis hi ha metges, advocats, etc. L'objectiu com en la resta de casos és promoure i donar a conèixer Castella i Lleó a la societat illenca, a més de reunir-se com a col·lectiu identificat per origen o simpatia amb la comunitat³⁴.

L'any 1990 començà a funcionar a Felanitx la primera Casa d'Extremadura a Mallorca. Amb més de 500 socis, l'associació va néixer amb l'objectiu d'agrupar a totes aquelles persones amb vinculació amb Extremadura i promoure activitats de tipus social, cultural, recreatives o benèfiques. S'hi han realitzat, a títol d'exemple, classes de ball, de pintura i de català. S'exclou qualsevol acció política³⁵.

La comunitat extremenya resident a Mallorca també disposa de la Casa d'Extremadura a Son Servera i Cala Millor fundada el 2005. Editaren una revista i treballaren en benefici de les Ambaixades Tecnològiques d'Extremadura, un projecte iniciat el 2007 en el si de diverses associacions d'extremenys situades arreu de la geografia estatal³⁶. Aquest projecte d'ambaixades tecnològiques significa que Internet se suma al teixit associatiu com una nova eina. Hem de tenir en compte que les formes d'associacionisme canvien tal i com ho fa la societat, i en aquesta etapa de desenvolupament tecnològic els estris digitals modifiquen les pautes de comunicació.

La Casa Basca (Euskal Etxea Mallorca) és un dels centres d'immigrants de l'Estat espanyol residents a les illes Balears més recents. Va aparèixer el 1996 amb una concepció col·lectiva més de país que no de regió. Entre els socis

³³ Informació extreta de <<http://www.casacylbaleares.com>> (6 de gener de 2014).

³⁴ Entrevista telefònica amb Constantino Carlo, president de la Casa Regional de Castella i Lleó, dia 7 de gener de 2014.

³⁵ Informació extreta de <<http://casadeextremaduraenmallorca.blogspot.com.es/>> (6 de gener de 2014).

³⁶ Revista digital de la Casa d'Extremadura a Son Servera i Cala Millor extreta de <<http://www.muveex.es/>> (7 de gener de 2014).

també hi trobem navarresos i les activitats són també de caire recreatiu i cultural: sopars o mostres gastronòmiques, cursos d'euskera i partides i tornejos de mus (un joc d'atzar cohesionador per a la comunitat) són alguns dels exemples³⁷.

Un any més tard els càntabres residents a Mallorca començaren a reunir-se i a impulsar la idea de crear una Casa de Cantàbria, que neix el 22 de maig de 1998. Reunits a l'Ajuntament de Calvià inicien una nova etapa de difusió de la seva cultura a l'illa. La primera junta directiva la presidí Carlos González González, acompanyat per Rosario Berían Polo, Alfonso Quijano Terán, Rosa Hidalgo Cisneros, Alfonso Jesús Terán Pinedo, i José Félix Fernández Mallo. El 1999 participaren per primer cop a la trobada de cases regionals de Mallorca que se celebra anualment. Des del 2001 disposen d'un local propi on tenen lloc les assemblees, les trobades setmanals i les festivitats singulars com el Dia de Cantàbria. L'any 2008 renovaren la junta directiva, presidida per Inmaculada San Emeterio i formada per Licesia Formoso, Ghislaine Meyer, Emilia Badiola, Marisa Diego, Rosario Berían, Luis Ortiz, Mª Carmen Mons, Manuel Pedraja, Natividad de Grado, Amparo Rodríguez, Daniel Cazón i Carlos González. Les activitats principals se centren en la celebració del Dia de la comunitat, la celebració de Nuestra Señora Bien Aparecida, o la trobada anual de Cases Regionals que organitza el govern autonòmic de les Balears. No manquen les trobades gastronòmiques, els jocs de taula i els col·loquis. Els darrers anys han anat formant una biblioteca de temàtica càntabra (pobles, rutes, història, novel·la...) i també de les Balears, per a que tots els interessats puguin conèixer millor la terra on viuen. És també recent el cor, que s'ocupa de difondre el cançoner típic.

Com a símbol d'integració celebren les típiques matances de porc, adaptant els embotits propis de Cantàbria al clima mallorquí. L'objectiu principal és servir de nexa d'unió dels càntabres residents a les illes, d'ajuda als qui arriben, en definitiva, d'acolliment.

Existeixen altres centres regionals com la Casa Cultural Andalusia a Pollença, a Calvià, de Balears, del Llevant mallorquí, Centre Cultural Aires d'Andalusia o la Federació d'entitats i centres andalusos de Balears, així com l'Hogar Canari. Tal i com observem el col·lectiu andalús és un dels més actius en l'actualitat, fet raonable ja que també aporten importants contingents de població.

³⁷ M. Santana Morro, "La immigració d'Asturians a les Illes Balears", pp. 155 - 156.

4. Conclusions

Aquest article no pretén ser una aproximació exhaustiva a la història i evolució de totes i cada una de les associacions d'immigrants de l'Estat espanyol. El nostre objectiu ha estat aconseguir una visió panoràmica de dos temes cabdals per a la societat com són el moviment associatiu i la immigració. Estudiar cas per cas l'origen i evolució de cada una de les agrupacions ha de ser objecte d'un estudi molt més profund, i ha de comportar necessàriament el descobriment de nova documentació. No s'haurien d'oblidar en cap cas les fonts orals. El resultat seria un treball d'investigació sobre sociabilitat que no hem pretès en cap cas realitzar amb aquesta primera aproximació.

Això no obstant podem extreure algunes reflexions. Cal dir que existeix un moviment associatiu entre els col·lectius immigrants ja des dels anys cinquanta, en plena dictadura franquista. El control polític no va impedir la creació de cases i centres regionals, tot i que determinà el tipus d'activitats permeses. En aquestes empreses hi participaren personatges importants de la intel·lectualitat de les illes, com Josep Planas Montanyà, Jacint Planas Santmartí o Juan Castelló Guasch.

En els temps de democràcia s'han seguit creant associacions d'immigrants i no han perdut el caire cultural i recreatiu. La recreació de les tradicions, festivitats o gastronomia del lloc d'origen són elements aglutinadors per a la comunitat immigrant, que manté sempre trets identificatius propis malgrat formar part d'una mateixa estructura estatal.

Resulta important, per sobre dels tipus d'activitats realitzades, l'existència i continuïtat d'un associacionisme entre les diverses comunitats immigrants de l'Estat espanyol, ja que han enriquit el teixit social de Mallorca, han pogut donar-se a conèixer com a col·lectiu i han pogut interrelacionar-se amb altres associacions, així com el conjunt de la societat illenca.

Les associacions representen un mode de sociabilitat i de manteniment dels trets identificatius prou important com per a ser objecte d'amplis estudis.

5. Bibliografia i fonts

Bibliografia

- Alenyar, Miquel. "Economia, llengua i immigració a les Balears", a *Les migracions. Quaderns "Cultura fi de segle"*, Palma, Ajuntament de Palma, 1989.
- Benítez, Josep. "El turisme als anys 60", a *Memòria viva. Mallorca des de la mort de Franco fins avui, 1975 – 1995*, Palma, Promomallorca, 1995, pp. 39-41.

- Casanovas, Miquel Àngel. *Historia de les Illes Balears*, Palma, Editorial Moll, 2008.
- Company, Arnau – Ripoll, Antònia – Serra Busquets, Sebastià. “Mallorca: de l'emigració a la immigració”, a *Estudis Baleàrics* núm. 51: *Societats, ideologies i moviments socials*, Palma, Institut d'Estudis Baleàrics, 1995, pp. 139-161.
- Escartín, Joana Maria – Manera, Carles. “Notes sobre la conjuntura econòmica de la Transició política espanyola, 1973-1985”, a Antoni Marimón - Sebastià Serra Busquets (coords.), *La Transició a les illes Balears*, Palma, Simposi 25 anys IEB, Institut d'Estudis Baleàrics, 1998, pp. 131-140.
- Gran Enciclopedia de Mallorca*, Inca, Edicions Promomallorca, 1989-1991 (diversos volums).
- Manresa, Maria Antònia – Mas, Margalida. “El corrent immigratori de Castella - La Manxa”, a Jordi Pons Bosch - Sebastià Serra Busquets (eds), *Història de la immigració de l'Estat Espanyol a les Illes Balears*, Palma, Universitat de les Illes Balears, 2005, pp. 55-63.
- Migracions a les Illes Balears. Demografia 1997*, Palma, Govern Balear, Conselleria d'Economia i Hisenda, Direcció General d'Economia, Institut Balear d'Estadística, 1999.
- Pons Bosch, Jordi - Sánchez de León Cotoner, María José. “La immigració valenciana a Mallorca”, a Jordi Pons Bosch - Sebastià Serra Busquets (eds), *Història de la immigració de l'Estat Espanyol a les Illes Balears*, pp. 111-121.
- Pons Bosch, Jordi. “La immigració catalana a Mallorca”, a Jordi Pons Bosch - Sebastià Serra Busquets (eds), *Història de la immigració de l'Estat Espanyol a les Illes Balears*, pp. 123-136.
- Pons Bosch, Jordi – Serra Busquets, Sebastià (eds.). *Història de la immigració de l'Estat Espanyol a les Illes Balears*, pp. 11-29.
- Quaderns d'Estadística*, núm III: *Les migracions a les Illes Balears*, Govern Balear, Palma, 1989.
- Ripoll, Antònia. “El turisme als anys 50”, a *Memòria viva. Mallorca des de la mort de Franco fins avui*, pp. 27-29.
- Santana Morro, Manel. “La immigració d'Asturians a les Illes Balears”, a Jordi Pons Bosch - Sebastià Serra Busquets (eds), *Història de la immigració de l'Estat Espanyol a les Illes Balears*, pp. 147-151.

Fonts digitals

- Blog La Foguera de Tabarca, <<http://lafogueradetabarca.blogspot.com.es>>, darrera consulta: 4 de gener de 2014.
- Casa Regional de la Comunidad Valenciana de Mallorca, <<http://crcvm.blogspot.com.es/>>, (6 de gener de 2014).

Diario de Mallorca, < <http://www.diariodemallorca.es/> >, darrera consulta: 6 de gener de 2014.

Memoria de las Migraciones de Aragón, <<http://www.memoriadelasmigracionesdearagon.com>>, (6 de gener de 2014).

Centro Galego de Mallorca, <<http://cgmallorca.galiciaaberta.com>>, (6 de gener de 2014).

Casa de la Comunidad de Castilla y León en Baleares, <<http://www.casacylbaleares.com>>, (7 de gener de 2014)

Casa de Extremadura en Mallorca, <<http://casadeextremaduraenmallorca.blogspot.com.es/>>, (6 de gener de 2014).

Museo Virtual de la Emigración Extremeña, < <http://www.muveex.es/> >, darrera consulta: 7 de gener de 2014.

Blog Hogar Canario en Baleares, <<http://hogarcanarioenbaleares.blogspot.com.es/>>, (7 de gener de 2014).

Institut d'Estadística de les Illes Balears (IBESTAT), < <http://ibestat.caib.es/ibestat/inici> >, (14 de desembre de 2014).

Fonts d'arxiu i hemeroteca

Registre del Govern Civil de l'Arxiu del Regne de Mallorca.

Hemeroteca digital ABC.

Hemeroteca de la Biblioteca de la Fundació Bartomeu March.

6. Curriculum vitae

Llicenciada en Història a la Universitat de les Illes Balears (UIB, 2009), Màster en Història Contemporània a la Universidad Complutense de Madrid (2010) i Màster en Formació del Professorat a la UIB (2011).

Actualment realitza el doctorat en Història a la UIB i és becària de Formació del Professorat Universitari (FPU) del Ministeri d'Educació, Cultura i Esports.

És membre del Grup d'Estudi de la Cultura, la Política i la Societat al Món Contemporani (UIB) i del Grup d'Estudi de la Cultura, la Societat, la Comunicació i el Pensament contemporani de l'Institut de Recerca i Innovació Educativa (IRIE). Forma part del consell executiu i secretaria tècnica del Centre d'Estudis i Documentació Contemporània de la UIB.

